محەمەد ساڵح ئەلقەزاز، ئەو ڕابەرە کرێکارەی عەرشی پاشایەتی هەژاند، کێ بوو؟..

عەبدوڵا سڵێمان(مەشخەڵ)

چینی کرێکاری عێراق؛ لە دوای جەنگی جیهانیی یەکەم لە ئەنجامی پێویستی بازاڕی سەرمایەی جیهانی و پلانە درێژماوەکانی بەریتانیا؛ لەم گەشە و ئەو گەشەی عێراق، کە تا دەهات لەڕووی چەندایەتی و چۆنایەتییەوە گەشەی دەکرد و زیاتر پێدەگەیی. ئەو چینە بەبەراورد بە چینی کرێکاری وڵاتانی تر بەتایبەتی ئێران و تورکیا، درەنگتر هاتە مەیدان و درەنگتریش کەوتە سەر پێی خۆی. چینی کرێکاری عێراق وەک چینی کرێکاری گشت وڵاتە دواکەوتووەکان؛ بەچەندین ساڵ بەر لە بۆرژوازی پیشەسازی نیشتمانی دروستبوو. لەهەناوی خۆشیدا هەر لە هەنگاوە سەرەتاییەکانی دروستبوونییەوە کەوتە جووڵە و مانگرتنی تاک تاک و خۆبەخۆ(عەفەوی) وەک مانگرتنەکانی کرێکارانی هێڵی شەمەندەفەر لە ساڵەکانی ١٩٢٢، ١٩٢٣، ١٩٢٥، و ١٩٢٦ هێنا نەدەرەوەی چەندین ڕابەر و هەڵسوڕاوی بەرجەستەی کرێکاریی. هەرچەند ئاستی هۆشیاری هەندێک لەو ڕابەرانە بەپێی پێویست نەبوو، بەڵام کاریگەری خۆیان دانا بەسەر مێژووی کرێکارانی عێراقەوە. لەدەیەی بیستەکان؛ چینی کرێکار لە عێراق پێ دەنێتە مێژوویەکی نوێ، هەم دەست بە ڕێکخرابوونی خۆی دەبات و هەمیش داواکارییە ئابوورییەکانی دەباتە ئاستێکی باڵاتر. لەم نێوەدا یەکێک لە بەرجەستەترین ڕابەری کرێکاری لەو دەیەیە و دەیەیەکانی دوواتریش کە عەرشی پاشایەتی هەژاند محەمەد ساڵح ئەلقەزازە.

بەڵام محەمەد ساڵح ئەلقەزاز کێ بوو؟

محەمەد ساڵح ئەلقەزاز؛ لە بنەماڵەیەکی خوێندەواری غەیرە کرێکاری لەشاری بەغدا لەدایکبووە. کەسایەتییەک بوو لەدەرەوەی بزووتنەوەی کرێکاری عێراق کە ژیانی خۆی وەک هەڵسوڕاوێکی کرێکاریی و خەباتگێڕێکی نەقابی و لەناوجەرگەی بزووتنەوەی کرێکاریدا بردە سەر. ئەم ڕابەرە بەرجەستەیە کە بە بیروباوەڕ کۆمۆنیست بوو، رۆشنبیرێک و ئینگلیزی زانێکی باشیش بوو؛ یەکەمین کەس بوو کە ئیجازەی کۆمەڵەی پیشەوەرانی لە مانگی تەمموزی ساڵی ١٩٢٩ لە وەزارەتی ناوخۆی کابینەکەی نووری سەعید وەرگرت. ئەم کۆمەڵەیە

ڕۆڵێکی گەورەی گێڕا لە بردنەپێشەوەی خەباتی کرێکاران لە کۆتایی دەیەی بیستەکان و دەیەی سییەکان و تا لە ساڵی ١٩٣٣ ناوی کۆمەڵەکەی گۆڕی بۆ یەکێتی نەقابەکانی کرێکارانی عێراق. وتارە شەفەهییەکان و نووسینەکان و نامەکانی ئەم ڕابەرە بەجۆرێک کاریگەر بوون لەسەر کرێکاران کە بەلەشاو کرێکاران و بێکاران پەیوەندییان پێوەی دەکرد و ببووە جێ متمانەی هەزاران و بێکاران و سەرجەم کرێکارانی عێراق. محەمەد ساڵح ئەلقەززاز لەلایەکەوە لە پەیوەند دابوو لەگەڵ بیرەی کرێکارانی جیهان تا بتوانێت سەپۆرتی پێویست بە چینی کرێکاری عێراق بەدەست بهێنیت و لەو ڕێگەیەوە بتوانێت حکومەتی پاشایەتی ئەوکات ناچار بکات کە یاسا کارێکی گونجاو بۆ کرێکار دابڕێژێت. لەلایەکی تریشەوە توانی ئاستی هۆشیاری کرێکاران بەرزبکاتە سەر و نەک تەنها کۆمەڵەکەی، بەڵکو تەواوی ڕێکخراوە کرێکارییەکان و هێزە سیاسییە ئۆپۆزیسیۆنەکان و ڕۆژنامە و گۆڤارەکانی ئەو سەردەمە بەکاربهێنێت بۆ گەیاندنی خەم و دەنگی کرێکاری ستەمدیدەی عێراق بە ڕای گشتی. حکومەتی کۆنەپەرستی پاشایەتی و کابینەکەی نوری سەعید درێغییان نەکرد لە سەرکووت و زیندانیکردنی کرێکاران؛ هەرچەند ئەم سەرکوتانەش دەبوونە هۆی خاوبوونەوەی خەبات، بەڵام هەرگیز ڕێڕەوەی ئەو خەباتە ڕووەو پێشەوە نەوەستا. محەمەد ساڵح ئەلقەززاز ئاستی هۆشیاری هێندە بەرز بوو کە جوان لە پلان و تەڵەی دەسەڵات و سەرکوتگەران و کۆمپانیا بیانییەکان تێدەگەیشت و دژەکرداری دەنواند. بێجگە لەمەش نووسەران و ڕۆشنبیرانی سۆشیالیستی ئەو سەردەمەش هانی بزووتنەوەی کرێکارییان دەدا و دەستگیرۆیی ئەو بزووتنەوەیان دەکرد، وەک چیرۆکنووس مەحموود ئەحمەد ئەلسەید و حسێن ئەلڕەحاڵ (کە بە یەکەمین کەسی مارکسی دادنرێت لە عێراق) و عەبدوڵا جەددوغ و ئیبراهیم ساڵح ئەلقەززاز.، کە ئەمەی دوایان واتە ئیبراهیم برای محەمەد ساڵح ئەلقەززاز بوو و ئینسانێکی تەکۆشەری مارکسیستی بوو. شایانی باسە ئەندامانی ئەم کۆمەڵەیە دوور لەچاوی پۆلیس؛ لەماڵی یەکێکیان یان لەناو فارگۆنێکی بەتاڵدا بەنهێنی بەبۆنەی یەکی ئایارەوە ئاهەنگیان گێڕاوە. محەمەد ساڵح ئەلقەززاز جگەلەوەی سەرۆکی کۆمەڵەی پیشەوەران بوو، گۆڤاری (الصنائع)یش دەردەکرد. دەوڵەت و کۆمپانیا بیانییەکان چەندیجار هێرشیان لە ئەلقەززاز کرد و تەنانەت بە نامە کە بەناوی (پێشمەرگەیەکی بیانییەکان) نووسرابوو، لە نیسانی ساڵی ١٩٣١دا کەتیایدا هەڕەشەی کوشتن لە ئەلقەززاز و ئەندامانی کۆمەڵەی پیشەوەران کرابوو. ئەلقەززاز چەندیجار زیندانی کرا و سزای مالی درا. دیارە ئەم دۆخەی محەمەد ساڵح ئەلقەززاز بە تەنها ئەوی نەگرتبوە، بەڵکو گەلێ سەرکردە و

ڕابەری کرێکاریی تر وەک محەمەد مەکی ئەلئەشتەری و عەبدوڵا ئەلبەدری و محەمەد یاس ئەلبەیاتی گیران و ئەوانەی بەندیخانە کران. بەڵام دیارە ئەو هەڕەشە و چاوسوورکردنەوانە چەکیان پێدانەدا و بگرە سوورتریان کرد لەسەر داخوازییەکانی کرێکاران. تا دەگاتە ئەو ئاستەی کە یاسین ئەلهاشمی سەرۆکی (حزب الاخاء الوطني) لەسەرەتای دەیەی سییەکانی سەدەی ڕابردوو؛ داوای لە ئەلقەزاز کرد کۆمەڵەی پیشەوەران بکاتە لقێکی حیزبە سیاسییەکەی، بەڵام محەمەد ساڵح ئەلقەزاز ئەو داوایە ڕەتی دەکاتەوە.

ئەلقەزازی لەنێو هەموو سەرکردە ئۆپۆزیسیۆنەکاندا (یاسین ئەلهاشمی و ڕەشید عالی ئەلگەیلانی و حیکمەت ئەبوتەمەن) تەنها و تەنها متمانەی بە حیکمەت ئەبوتەمەن دەکرد و لە هەموو کاروبارێکدا ڕاوێژی پێدەکرد. ئەلقەزازی بە یەکەمین سەندیکالیستی لە مێژووی عێراق دادەنرێت. تەنانەت ئەلقەزاز لەساڵی ١٩٣٧ بە کۆمەکی یوسف مەتی ڕۆژنامەنووسی مارکسیستی و نوری روفائیل و جەمیل تەما ئیجازەی یانەی هێڵی شەمەندەفەر وەردەگرێت، کە ببووە جێگەی کۆبوونەوەی کرێکارانی هێڵی شەمەندەفەر و کۆمۆنیستەکانی ئەوکاتی عێراق، بەڵام دواتر بەعسییە فاشیستەکان لەساڵی ١٩٦٩ ناوەکەی دەگۆڕن بۆ یانەی زەورا. محەمەد ساڵح ئەلقەزاز لە خەباتی خۆیدا پێداگری لەسەر یەکێتیی و یەکپارچەیی کرێکارانی عێراق و ئازادییەکان و باشترکردنی ژیان و دۆخی کارکردنی کرێکاران کردووە.
ئەلقەزاز لەماوەی ژیانی کۆمەڵەی پیشەوەران ١٩٢٩ تا ١٩٣٣ کۆمەڵێ کاری گرنگی ئەنجامدا وەک :
یەک : کۆبوونەوەی بەردەوامی گشتی کرێکاران و قسەکردن لەسەر دۆخی نالەباری ژیان و تاوتوێکردنی ماف و داخوازییەکانیان.
دوو: ناونووسکردنی کرێکارانی بێکار و هەوڵدان بۆ دۆزینەوەی کار بۆیان و هەندێکجار بڕینەوەی مووچە بۆیان لە سندوقی کۆمەڵە.
سێ : پەیوەندکردن بە چەندین دکتۆر تا پشکنینی کرێکار و

خانەوادەکانیان ئەنجام بدەن بەخۆڕایی.
چوار : کردنەوەی قوتابخانە بۆ کرێکارانی نەخوێندەوار و تەرخان کردنی مامۆستای خۆبەخش بۆ ئەو مەبەستە.
پێنج : هەوڵدان بۆ بردنە سەری شارەزایی کرێکار و ناردنی کرێکار بۆ خوولەکانی دەرەوەی عێراق.
شەش : پێداگری لەسەر بایەخدان بە کرێکارانی عێراقی و ناردنەوەی کرێکارانی بیانی و پڕکردنەوەی شوێنەکانیان بە کرێکارانی عێراقی.
شەش : پێداگری لەسەر یاسای کارێک کە زامنی مافەکانی کرێکارانی عێراق بکات.
حەوت : گەورەترین مانگرتنی کرێکاریان بەڕێخست لە ساڵی ١٩٣١ لە مێژووی بزووتنەوەی کرێکاری عێراقدا.
ئیتر بەمشێوەیە ئەلقەزاز تا دەهات جیددی تر و بەعەزمتر پێی لەسەر بەرژەوەندی چینایەتی کرێکاران دادەگرت و لەولاشەوە دەسەڵات سەرەتا هەوڵیدا کە محەمەد ساڵح ئەلقەزاز قایل بکات بەوەی کە ئیشەکی باشی هەبێت و واز لە چینی کرێکار بهێنێت، بەڵام ئەلقەزاز ڕەتی دەکاتەوە و پێداگری دەکات لەسەر بڕوا و بیرکردنەوەکانی خۆی لە پێناو چینی کرێکاری عێراقدا. ئەم سەرسەختییەی محەمەد ساڵح ئەلقەزاز و ئەو ئازایەتیی و خۆڕاگرتنەی کە بووبەوە هۆی ناو و ناوبانگی، لە بەرئەوە تووشی ڕاونان دەبێتەوە بۆ سلێمانی و عانە و دیالە و ڕژێمی عێراقیش ٤١ داوای لەسەر تۆمار دەکات و چوار ساڵ زیندانی دەبێت و تا ساڵی ١٩٥٤یش ڕێگەی پێنادرێت سەفەری دەرەوەی عێراق بکات. ئەلقەزاز وەڵامی حکومەتی پاشایەتی سەرکوتگەری ئاوا دەدایەوە(ئێمە ناترسین!). بەپێش محەمەد ساڵح ئەلقەزاز لە بەرامبەر هەموو ئەو ناڕەحەتی و ئازار و کۆسپ و ڕێگرانەی هاتنە بەردەمی، ورەی بەرزتر و تووندوتۆڵتر هەنگاوی نا تا بوو بەو ئەستێرە پرشنگدارەی ئاسمانی خەباتی چینی کرێکاری عێراق. تا بووە ئەو ناوەی کە تا چینی کرێکاری عێراق و خەباتی ئەو چینە مابێت، ناوی ئەویش لەسەر دەمی خەباتی چینایەتی دەنووسرێت.
لەکۆتاییشدا جێی خۆیەتی دەقی وتە بەنرخ و گرنگەکەی ئەلقەزاز بنووسینەوە کە هۆشیارانە قامک دەخاتە سەر کێشە گەورەکەی خەباتی چینایەتی کرێکارانی عێراق. ئەلقەزاز دەڵێت (ئێمە بە تەواوی لاواز بووین و کەسێک نییە داوای مافەکانمان بکات و لەبەردەم میری و کۆمپانیاکاندا ببێتە نوێنەرمان و لەو مەسەلانەدا کە پەیوەندیان بە ئێمەوە هەیە ڕێکمان بخەن؛ ئەم بێدەسەڵاتییشمان ئەنجامی ناکۆکی نێوان خۆمانە. یەکێتییش ئەگەر بەشێوەیەکی ڕاست و دروست پێک نەیەت ئەنجامی هەستپێکراوی نابێت. ڕێکخستنیش تەنها بە ڕێگەی دروستکردنی کۆمەڵە و نەقابەوە دەبێت. سەبارەت بەم هۆکارانە و بە

یارمەتی کرێکارە هۆشیارەکان نزیکەی دوو ساڵ لەمەوبەر چەند داخوازییەکمان پێشکەش کردووە، تاوەکو ڕێگەمان بدرێ ئەو کۆمەڵانە پێکبهێنن.)

بەمجۆرە محەمەد ساڵح ئەلقەزاز لەگەڵ بزووتنەوەی کرێکاری عێراق لێک هەڵدەپێکرێن و ئەم کەسایەتییە دەبێتە ئایکۆنێکی گەش و درەوشاوە لەمێژووی خەباتی چینایەتی کرێکارانی عێراق.

دوو تێبینی :

یەک؛ زۆرم هەوڵدا مێژووی ژیانی ئەم رابەرە کریکارییەم دەست نەکەوت تا بزانیاری زیاتر بابەتە دەوڵەمەند بکەم.

دوو؛ بۆ نووسینی ئەم بابەتە سوودم لەم سەرچاوانەی خوارەوە وەرگرتووە :

١-مێژووی چینی کرێکاری عێراق دکتۆر کەمال مەزهەر ئەحمەد وەرگێرانی فوئاد مەجید میسری لەبڵاوکراوکانی ناوەندی کۆمۆن چاپی دووەم ٢٠١٩.

٢-انقلاب بكر صدقي بقلم حسين الجاف جريدة الزمان

٣-حول الحركة النقابية و نظالات العمال في العراق بقلم عدنان الصفار

٤-الطبقة العاملة العراقية وحركتها النقابية تاريخ ونضالات وآفاق مستقبلية بقلم مصطفى محمد غريب موقع ايلاف

کەنەدا ئایاری ٢٠٢٢

عەبدوڵا سڵێمان(مەشخەڵ)